

Memoriu privind libertatea presei în Republica Moldova (3 mai 2015 - 3 mai 2016)

În perioada 3 mai 2015 - 3 mai 2016, presa din R. Moldova și-a păstrat statutul de parțial liberă în Raportul Freedom House, iar în clasamentul întocmit de Organizația Reporteri fără Frontiere țara noastră a cedat patru poziții față de anul precedent, situându-se pe locul 76 în lista celor 180 de țări analizate. Ca și în ultimii ani, breasla a rămas divizată, iar problemele vechi s-au agravat. A continuat să se manifeste controlul politic asupra instituțiilor de presă; s-a confirmat concentrarea excesivă a mass-media în mâinile unor patroni-politicieni, iar concurența pe piața media a fost nelocală. Jurnaliștii, în special cei de investigație, s-au confruntat cu probleme în obținerea informației din partea instituțiilor publice. Cazurile de agresare verbală și de intimidare a reprezentanților presei s-au multiplicat. În octombrie 2015, participanții la primul Forum al Mass - Media din Moldova au transmis autorităților o Foaie de Parcurș, în care au enumerat acestea și alte probleme din domeniu și au îndemnat autoritățile să se implice activ în soluționarea lor.

Deficiențele cadrului legal

Deși Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2015-2018 prevede adoptarea unui nou Cod al audiovizualului, acest lucru nu s-a întâmplat în perioada de referință. În loc să examineze proiectul noului cod, parlamentul a operat modificări și completări la codul existent, fapt care nu s-a soldat cu rezultatele scontate. Intrarea în vigoare a legii nr. 28, la 1 noiembrie 2015, prin care proprietarii din mass-media au fost obligați să-și declare pe propria răspundere proprietățile, a constatat prezența concentrării în mass-media, dar nu a prevăzut și mecanisme de combatere a concentrării. Adoptarea în grabă a proiectului nr. 39, elaborat de un grup de deputați PSRM, prin care se dorea reducerea numărului de licențe deținute de un proprietar media, de la 5 la 2, nu a ținut cont de tranziția la televiziunea digitală și de alte realități. Societatea civilă a calificat acest proiect drept inconsistent și a solicitat Președintelui Nicolae Timofti să nu promulge legea, cu toate acestea, legea a fost promulgată. Au existat și alte încercări nereușite de a modifica și completa actualul Cod al audiovizualului, cum ar fi cele două proiecte de legi ce țin de asigurarea securității spațiului informațional, care încă nu au fost examinate de parlament.

Societatea civilă continuă să pledeze pentru adoptarea unui cod nou, care ar soluționa acestea și alte probleme în ansamblu.

O altă problemă este cea cu privire la accesul la informație. Jurnaliștii de investigație au reclamat probleme, cum ar fi taxele prea mari pentru obținerea informației de la anumite instituții, răspunsurile formale, nu întotdeauna la temă, termenul prea lung de satisfacere a cererii de informație. Centrul pentru Jurnalism Independent a propus câteva amendamente la această lege, care au fost înregistrate ca inițiativă legislativă de către un grup de deputați neafiliați. Deocamdată, proiectul de lege nu a ajuns pe agenda parlamentului.

Fenomenul concentrării

Prin simplul fapt că proprietarii din mass-media au fost obligați prin lege să-și declare pe propria răspundere proprietățile pe care le dețin, fenomenul concentrării a fost confirmat, dar nu a dispărut. Potrivit declarațiilor pe propria răspundere publicate de CCA, omul de afaceri și politicianul PD Vlad Plahotniuc deține 4 televiziuni cu acoperire

națională din cele cinci existente – Publica TV, Prime, Canal2 și Canal3 și 3 posturi de radio – Publika FM, Muz FM și Maestro FM. În total, acestea ar acoperi, potrivit estimărilor apărute în presă, circa 60-70% din piața audiovizualului. Deputatul liberal-democrat Chiril Lucinschi este proprietarul a două canale de televiziune - TV 7 și TNT Bravo. Omul de afaceri Victor Țopa, refugiat în Germania după ce a fost condamnat pentru șantaj în R. Moldova, este proprietarul postului Jurnal TV. În 2015, CCA a acordat licență de emisie postului NTV Moldova, al cărui fondator este deputatul PSRM Corneliu Furculiță. CCA s-a limitat doar la colectarea declarațiilor pe propria răspundere de la proprietari, motivând că nu are alte împuterniciri, inclusiv de a verifica veridicitatea declarațiilor. Concentrarea din mass-media le permite politicianilor să se implice în politicile editoriale, fapt ce conduce la limitarea libertății de exprimare, la manipularea și dezinformarea publicului. Acest fenomen diminuează nivelul de profesionalism al jurnaliștilor și vine în contradicție cu standardele europene în domeniul mass-media, pe care Republica Moldova s-a angajat să le respecte în cadrul Acordului de Asociere între RM și UE.

Tentative de a cenzura Internetul

În perioada de referință autoritățile au reluat tentativele mai vechi de a limita libertatea de exprimare pe Internet. În lipsa unei legi care ar reglementa spațiul online, Ministerul Afacerilor Interne a revenit la un proiect de lege mai vechi privind modificarea și completarea unor acte legislative. Unii experți consideră că acest proiect, aprobat de Guvern pe 30 martie 2016, ar putea introduce cenzura pe net. Societatea civilă a avertizat încă în faza de elaborare a proiectului că acesta conține prevederi interpretabile, dar autorii lui au ignorat avertizările. Deși, aparent, se referă la combaterea și prevenirea pornografiei infantile, a criminalității informatice, anumite prevederi ale acestui proiect de lege vizează direct libertatea Internetului, întrucât ar putea bloca site-urile incomode politic sau ar putea permite citirea email-urilor și a altor mesagerii textuale. Recent, un grup de 28 de organizații neguvernamentale au adresat autorităților un Apel Public în care au solicitat expertizarea internațională a proiectului de lege "Big Brother". În prezent, inițiativa se află la Parlament, în faza de audieri publice.

Presa în campania electorală

Comportamentul presei în cadrul alegerilor generale locale, care au avut loc în 2015, a demonstrat că majoritatea instituțiilor media monitorizate au fost angajate politic. Campania electorală a fost reflectată în mass-media cu devieri considerabile de la normele legale și cele deontologice. Presa a avut simpatii politice în funcție de patronii săi; practic, instituțiile media s-au asociat cu actorii politici. Patronii-politicieni din mass-media s-au implicat masiv în politicile editoriale ale instituțiilor media, încurajând autocenzura, iar instituțiile media au transmis consumatorilor de presă o informație părtinitoare, incompletă, adesea manipuloare.

Poluarea spațiului informațional

Propaganda străină a continuat să afecteze spațiul informațional autohton. Despre aceasta au sesizat anterior la CCA și unii concurenți electorali din autonomia găgăuză, care s-au plâns pe susținerea prin intermediul presei din Federația Rusă a așa-numitului "candidat al Moscovei" în alegerile pentru funcția de bașcan. Despre necesitatea securizării spațiului informațional s-a discutat și la Primul Forum al Mass - Media din Moldova, din octombrie 2015, unde participanții au pledat pentru adoptarea

unor prevederi speciale, care ar diminua influența propagandei străine în R. Moldova. O lege specială nu a fost însă adoptată și, în lipsa cadrului legal, mai mulți radiodifuzori care retransmit posturi din Federația Rusă au difuzat pe teritoriul R. Moldova emisiuni, pe care CCA le-a sancționat, constatând derogări grave de la legislația națională. În mai 2015, CCA a dispus sistarea retransmisiunii postului de televiziune Rossia24 pe teritoriul Republicii Moldova. Alți radiodifuzori – Prime TV, Ren Moldova, RTR - Moldova, postul TV7 – au fost amendați pentru punerea pe post a unor emisiuni cu conținut propagandistic, retransmise din Rusia. Amenziile nu au împiedicat însă radiodifuzorii să comită din nou astfel de derogări. Pe 29 martie 2016 postul de televiziune Ren Moldova a fost sancționat din nou, de data aceasta, cu suspendarea dreptului de a difuza anunțuri publicitare pentru 72 de ore, în urma monitorizării emisiunii „Военная тайна” (Taina militară), difuzată la sfârșitul lunii ianuarie curent, care interpreta în mod propagandistic situația politică din R. Moldova.

Situația din audiovizualul public

IPNA Compania Publică Teleradio - Moldova s-a aflat în proces continuu de reformare, unele reorganizări au și avut loc, însă schimbările calitative majore încă sunt așteptate de consumatori. Din cauza tehnologiilor învechite, a cheltuielilor ineficiente și datorită de milioane de lei acumulate de companie, nu a fost posibilă modernizarea instituției. Astăzi, Teleradio-Moldova nu poate ține piept concurenței din partea posturilor private. Aleasă cu scandal la funcția de președintă a TRM, Olga Bordeianu se află până în prezent în proces de judecată cu unul dintre membrii CO și încă nu a demonstrat că dispune de suficiente capacități manageriale pentru a soluționa marile probleme ale companiei.

De menționat că postul public Moldova 1 a avut în acest an un comportament relativ echilibrat și nepărtinitor în mediatizarea subiectelor ce țin de campania electorală, fapt constatat de organizațiile care au monitorizat comportamentul presei în alegeri.

IPRA Compania Teleradio – Găgăuzia (TRG) a trecut, de asemenea, prin momente dificile. Conflictele interne din cadrul administrației TRG s-au soldat cu demisia fostei președintă a instituției, Anna Harlamenco. Situația s-a agravat după ce Adunarea Populară a Găgăuziei a adoptat Legea „Cu privire la televiziune și radio”, care, în martie 2016, a fost promulgată de bașcanul Irina Vlah.

Situația presei scrise

Editorii presei scrise au reclamat și în această perioadă probleme în colaborarea cu distribuitorii edițiilor periodice, în special, cu Întreprinderea de Stat „Poșta Moldovei”, care a fost acuzată de ineficiență și impunerea unor condiții contractuale abuzive. Autorii proiectului noii legi a poștei (redenumită ulterior în Legea comunicațiilor poștale) au exclus distribuția edițiilor periodice din lista serviciilor poștale universale, contrar Directivei Parlamentului European privind normele comune pentru dezvoltarea pieței interne a serviciilor poștale ale Comunității și îmbunătățirea calității serviciului. Datorită presiunilor din partea Asociației Presei Independente și a editorilor, proiectul a fost amendat în lectura finală și adus în conformitate cu directiva europeană.

Libertatea presei în regiunea transnistreană

Autoritățile din regiunea transnistreană au intensificat controlul asupra mass-media în perioada de referință, 2015 fiind și un an electoral. Aceste tendințe s-au accentuat pe

parcurs și, în aprilie 2016, în stânga Nistrului a fost interzis accesul cameramanilor și fotografiilor în sala de ședințe a sovietului suprem din regiune. Deputații de la Tiraspol au luat această decizie după ce au examinat și analizat materialele apărute în presă, din ianuarie până în aprilie, despre activitatea sovietului suprem, care nu au fost pe placul lor. Un alt motiv invocat de autorități a fost lipsa spațiului în sala de ședințe. În prezent, doar serviciul de presă al sovietului suprem are dreptul să filmeze și să fotografieze în sediul acestei instituții. Pentru a avea acces la materialele video și la fotografii, jurnaliștii trebuie să adreseze o cerere specială. Acest act este calificat de către experții media drept manifestare a cenzurii și limitare a libertății de exprimare.

Agresarea verbală și fizică a jurnaliștilor

Abuzuri la manifestațiile de protest

În **ieulie**, echipa Jurnal TV și echipa portalului de știri Omega, au fost împiedicate de protestatari să filmeze un protest desfășurat în fața locuinței prim-vicepreședintelui Partidului Democrat, Vladimir Plahotniuc. În **octombrie**, o echipă de filmare a postului Publika TV a fost agresată de un grup de protestatari în "Orășelul Demnități". În **noiembrie**, în timpul protestelor de la Ministerul Afacerilor Interne, un cameraman al televiziunii online Today.md a fost lovit cu pumnul în cap și bruscat de către un protestatar. Tot aici, jurnaliști de la Publika TV au fost înjurați de un grup de cetățenii care nu erau de acord cu politica editorială a acestui post TV. În **ianuarie, 2016**, potrivit portalului Today.md, operatorul de imagine ar fi fost deposedat de camera de luat vederi și de echipamentul de transmisiune Live în timpul protestelor de la parlament. În **februarie**, echipa Publika TV a fost agresată verbal în timpul protestelor de la Judecătoria sectorului Râșcani din mun. Chișinău.

Limitarea accesului la informație

În **ieulie**, o echipă a postului Jurnal TV nu a fost lăsată să intre în incinta Primăriei orașului Orhei. O persoană, care a refuzat să se prezinte, l-a agresat pe operator, a lovit camera video și a dat indicații agentului de pază al instituției să-i dea afară pe jurnaliști. În **decembrie**, corespondentul Radio Orhei nu a fost lăsat să intre la ședința publică a Consiliului Orășenesc Orhei, pe motiv că nu are "înregistrare prealabilă la secretară". În **ianuarie**, un colaborator al site-ului play.md nu a fost lăsat să-l filmeze pe Gheorghe Cavcaliuc, șeful interimar al Inspectoratului General de Poliție și s-a plâns că i-a fost distrusă camera de filmat. Tot în **ianuarie**, jurnaliștii prezenți la sediul Partidului Democrat din Moldova (PDM) pentru a se informa despre ședința Biroului Politic al PDM și anunțarea candidatului acestei formațiuni la funcția de prim-ministru al R. Moldova, s-au pomenit încuiați în sediul PDM, iar liderii PD au ieșit din sediu, evitând astfel eventualele întrebări din partea presei. În **martie**, Serviciul de pază al Primăriei Bălți a interzis echipei Publika TV să intre în audiență la viceprimarul Lilia Sava, după ce primarul municipiului Bălți, Renato Usatîi, declarase pentru Publika TV că nu va permite jurnaliștilor de la acest post să participe la ședințele Consiliului municipal.

Pe întreg parcursul perioadei de referință, cameramanii nu au avut acces la ședințele în plen ale Parlamentului, problema fiind rezolvată abia pe 13 aprilie 2016, când Biroul Permanent al Parlamentului a modificat Regulamentul de acreditare a jurnaliștilor care permite cameramanilor să filmeze în sala de ședințe. Accesul a fost permis în urma presiunilor din partea mass-media și societății civile exercitate prin intermediul diferitelor acțiuni în cadrul Campaniei "Vrem acces în parlament!", inițiată de CJI în 2014. În cadrul acesteia au fost organizate permanent flashmob-uri, colectate semnături pentru petiții, iar în zilele când aveau loc ședințele în plen ale deputaților, în fața sediului Parlamentului era instalat gardul "Țarcul presei".

Interdicții pentru jurnaliștii străini

În **septembrie**, corespondentul special al portalului Meduza.io cu sediul la Riga, Ilya Azar, care pleca spre Moscova, a fost oprit la serviciul de pașapoarte de la Aeroportul Chișinău și i s-a cerut să declare cu cine s-a întâlnit la Chișinău și ce informație are în calculator. În **octombrie**, două echipe ale canalului rusesc de televiziune NTV au primit interdicție de intrare în Moldova. Tot în **octombrie**, operatorul Ilya Naliotov și sunetistul Andrei Urciuk, de la canalul tv "Россия24", nu au fost lăsați să intre în R. Moldova "din motive de securitate".

Atacuri cibernetice și tehnice

În **decembrie**, site-ul RISE.md a fost supus unui atac cibernetic masiv de tip DDoS, după publicarea unei serii de documente, între care și o presupusă scrisoare a procurorului Ivan Diacov către oligarhul Vladimir Plahotniuc, precum și stenograme ce dezvăluiau anumite legături criminale atribuite deputatului PD Constantin Țuțu. În **ianuarie**, operatorul național de telecomunicații „Moldtelecom” a sistat emisia unor posturi tv care transmiteau imagini de la protestul din fața parlamentului. Au fost blocate de către Moldtelecom mai multe posturi TV care transmiteau evenimentele din fața parlamentului - TV7, Moldova 1, Canal 2, Canal 3, ProTV Chișinău, Publika TV și Prime. În **aprilie**, a fost întreruptă transmisiunea prin satelit a postului TV7 din cauza că TDB - service, care prestează servicii de difuzare a semnalului tv prin rețeaua de satelit, a încetat să-și îndeplinească obligațiile contractuale. Ca urmare, telespectatorii din majoritatea localităților din republică nu au avut acces la programele postului TV7.

Recomandări

Autoritățile R. Moldova ar trebui să trateze mass-media ca pe un institut social capabil să contribuie esențial la democratizarea țării. Pentru aceasta, recomandăm guvernanților:

- Să întreprindă măsuri eficiente în vederea consolidării independenței mass-media și a profesionalismului jurnaliștilor, în conformitate cu cerințele prevăzute în Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană;
- Să realizeze fără tergiversări prevederile incluse în Programul de activitate al Guvernului pentru perioada 2015-2018, referitoare la mass-media;
- Să renunțe la relele practici de a folosi presa în interese înguste, de partid sau personale, de a se implica în politicile editoriale ale instituțiilor media pe care le finanțează în calitate de patroni;
- Să examineze cu o mai mare responsabilitate principalele probleme ale domeniului mass-media, expuse în Foaia de Parcurs, elaborată în cadrul Primului Forum al Mass - Media din Moldova și să se implice realmente în soluționarea lor;
- Să întreprindă toate măsurile pentru adoptarea în procedură de urgență a unui nou Cod al audiovizualului, care ar aduce o viziune modernă în audiovizual, în corespundere cu standardele internaționale privind mass-media;

- Ca structură ce reglementează situația din audiovizual, CCA, ca garant al interesului public, să nu admită poluarea spațiului informațional, atât de către radiodifuzorii străini, cât și de cei autohtoni;
- Instituțiile statului să asigure accesul liber al jurnaliștilor la informație - o condiție sine-qua-non pentru construirea unui stat democratic.

Centrul pentru Jurnalism Independent

Asociația Presei Independente

Asociația Presei Electronice

Comitetul pentru Libertatea Presei

Uniunea Jurnaliștilor din Moldova

Centrul „Acces-info”

Asociația Televizorilor Independenți

Centrul de Investigații Jurnalistice

Centrul Tânărului Jurnalist din Moldova